

Revideret
sammenfattende processkrift
(med henvisninger til ekstrakt, materialesamling
og støttebilag)

Til
Østre Landsret, 24. afdeling

I sag nr. B-3448-14:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.
- 13.
- 14.
- 15.
- 16.
- 17.
- 18.
- 19.
- 20.
- 21.
- 22.
- 23.

mod

Forsvarsministeriet
(Kammeradvokaten,
v/advokat Peter Biering)

Indholdsfortegnelse

1.	GENSTANDEN FOR DELFORHANDLINGEN.....	3
2.	SAGENS FAKTISKE OMSTÆNDIGHEDER	5
2.1	Grundlaget for de danske styrkers tilstedeværelse i Irak i november 2004	6
2.1.1	FN-grundlaget.....	6
2.1.2	Det danske grundlag	6
2.2	Operation Green Desert.....	7
2.2.1	Baggrunden for operationen	7
2.2.2	Den danske bataljons rolle i operationen	7
2.2.3	Gennemførelsen af operationen og håndteringen af de tilbageholdte	8
2.2.4	Efterspil – beskyldninger i den lokale irakiske presse	9
2.2.5	Sammenfattende om de danske styrkers rolle i operationen og tilbageholdelserne.....	11
3.	ANBRINGENDER VEDRØRENDE FORÆLDELSE AF SAGSØGERNES PÅSTAND 1	11
3.1	Det rejste krav	12
3.2	Der er indtrådt forældelse, jf. § 3, stk. 1, i 2007-forældelsesloven	12
3.2.1	Forældelsesfristen efter 1908-forældelsesloven.....	13
3.2.2	Forældelsesfristen efter 2007-forældelsesloven.....	13
3.3	Der er ikke grundlag for suspension, jf. § 3, stk. 2, i 2007-forældelsesloven.....	13
3.3.1	Ukendskab til fordringen	14
3.3.2	Ukendskab til skyldneren.....	15
3.4	Der er ikke grundlag for en tillægsfrist, jf. § 14, stk. 1, i 2007-forældelsesloven.....	16
3.4.1	Ukendskab til skyldnerens opholdssted	16
3.4.2	Hindringer som ikke beror på fordringshaverens forhold.....	18
3.4.3	Særligt om PTSD som hindring, jf. 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1	19
3.5	Dansk særlovgivning om forældelse finder ikke anvendelse.....	20
3.6	Sagsøgernes individuelle forhold kan ikke føre til et andet resultat	21
3.7	Der foreligger ikke materiel atypicitet.....	24
3.8	Internationale retskilder kan ikke føre til et andet resultat.....	25
3.8.1	EMRK artikel 13	25
3.8.2	FN's Torturkonventions artikel 14.....	30
4.	ANBRINGENDER VEDRØRENDE AFVISNING AF SAGSØGERNES PÅSTAND 2	33
4.1	Afvisningspåstanden over for sagsøgernes principale påstand 2	33
4.2	Afvisningspåstanden over for sagsøgernes subsidiære påstand 2.....	34

.....

Påstande

Ad sagsøgernes påstand 1:

Frifindelse.

Ad sagsøgernes påstand 2:

Principalt: **Afvisning.**

Subsidiært: **Frifindelse.**

1. GENSTANDEN FOR DELFORHANDLINGEN

I overensstemmelse med Østre Landsrets beslutning af 9. november 2015 er genstanden for delforhandlingen,

- 1) om Forsvarsministeriets påstand om frifindelse over for sagsøgernes påstand 1 skal tages til følge, allerede fordi der er indtrådt forældelse, og
- 2) om der skal ske afvisning af sagsøgernes påstand 2.

De faktiske omstændigheder; grundlaget for de danske styrkers tilstedeværelse i Irak i november 2004, de danske styrkers rolle i Operation Green Desert, herunder i forhold til sagsøgernes eventuelle tilbageholdelse, behandlingen af sagsøgerne i irakisk varetægt, sagsøgernes individuelle forhold efter deres respektive løsladelser og sagsøgernes anbringender om sagens realitet, er således – kun – relevante, i den udstrækning de er nødvendige for delforhandlingens tema.

Østre Landsret har den 9. november 2015 besluttet, at det under delforhandlingen lægges hypotetisk til grund, at sagsøgerne i perioden 25. november 2004 til medio februar 2005 kan have været udsat for tortur eller umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf, jf. EMRK artikel 3.

Sagsøgerne har dog endnu ikke løftet bevisbyrden for, at dette faktisk er tilfældet.

Forsvarsministeriets grundlæggende anbringender over for sagsøgernes påstand 1 er følgende:

- 1) at det rejste krav skal vurderes i henhold til den danske forældelseslov, jf. 2007-forældelseslovens § 1, og at dansk særlovgivning om forældelse ikke finder anvendelse,
-

-
- 2) at der er indtrådt forældelse, jf. 2007-forældelseslovens § 3, stk. 1,
 - 3) at der ikke er grundlag for suspension, jf. 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, eller en tillægsfrist, jf. § 14, og
 - 4) at hverken EMRK artikel 13 eller FN's Torturkonventions artikel 14 kan føre til et andet resultat.

Over for sagsøgernes **principale og subsidiære påstand 2**, er Forsvarsministeriets grundlæggende anbringender følgende:

- 1) at påstandene lider af flere formelle mangler, som gør, at de er uegnede til at blive taget under pådømmelse, og
- 2) at sagsøgerne ikke har retlig interesse i, at få disse påstande prøvet, dels fordi påstandene ikke har til formål at fjerne nogen bestående retsuvished, dels fordi indholdet af påstandene allerede er opfyldt.

.....

Sagsøgernes godtgørelseskrav i henhold til **påstand 1** støttes på, at danske styrker den 25. november 2004 i samarbejde med britiske og irakiske sikkerhedsstyrker deltog i en militær-operation i Irak, "Operation Green Desert", hvorunder 36-38 personer blev tilbageholdt af irakiske sikkerhedsstyrker.

Sagsøgerne gør med henvisning til erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1, gældende, at Forsvarsministeriet er ansvarligt for den krænkelse i form af tortur samt umenneskelig og nedværdigende behandling, jf. EMRK artikel 3, som sagsøgerne anfører at være blevet udsat for, dels i forbindelse med tilbageholdelse under nævnte operation og efterfølgende screening i den britiske lejr, Shaiba Logistical Base, dels under efterfølgende fængsling i irakisk varetægt.

Et tortgodtgørelseskrav mod Forsvarsministeriet på denne baggrund forudsætter i henhold til dansk ret, at danske styrker ved deltagelsen i operationen har handlet ansvarspådragende, og at de almindelige erstatningsbetingelser om bl.a. årsagssammenhæng og adækvans i øvrigt er opfyldt, jf. Højesterets dom i Tarin-sagen (UfR 2013, side 2696H - materialesamlingen s. 767).

.....

Efter Forsvarsministeriets opfattelse foreligger der hverken ansvarsgrundlag, årsagssammenhæng eller adækvans, og det, der er anført i Forsvarsministeriets processkrifter herom, fastholdes til fulde.

Delforhandlingen omhandler som nævnt alene spørgsmålet om, hvorvidt et eventuelt krav på tortgodtgørelse er forældet, jf. 2007-forældelsesloven, og om afvisning af sagsøgernes påstand 2. Landsretten skal derfor ikke under denne delforhandling tage stilling til, om der foreligger et ansvarsgrundlag, og om erstatningsbetingelserne i øvrigt er opfyldt.

.....

For så vidt angår den del af sagsøgernes påstand 1, som omhandler en påstået krænkelse af EMRK artikel 6, afviser Forsvarsministeriet, at ministeriet under de tidligere anlagte sagers behandling ved domstolene skulle have krænket EMRK artikel 6. Forsvarsministeriet har tværtimod igennem hele det forløb, der fremgår af vedlagte tidslinje (**Støttebilag B** - støttebilagene s. 11), forsøgt at skabe fremdrift i sagen på trods af sagsøgernes forsøg på forhandling.

For så vidt angår denne del af sagsøgernes påstand 1, har Forsvarsministeriet derfor nedlagt påstand om frifindelse. Da Østre Landsret imidlertid ikke har udskilt dette spørgsmål, jf. senest landsrettens retsbog af 13. maj 2016, behøver landsretten ikke at forholde sig udtrykkeligt til dette spørgsmål nu.

2. SAGENS FAKTISKE OMSTÆNDIGHEDER

De relevante faktiske omstændigheder kan kort sammenfattes, som følger:

I relation til sagsøgernes påstand 1 drejer delforhandlingen sig kun om spørgsmålet om forældelse. Som bidrag til forståelsen af de danske styrkers rolle i Operation Green Desert redegøres i pkt. 2.2.1-2.2.4 nedenfor kort for baggrunden for de danske styrkers tilstedeværelse i Irak og rolle i operationen i november 2004. Dette også til støtte for, at de danske styrker ikke havde jurisdiktion, hverken i forhold til operationen eller de enkelte sagsøgere, jf. herom nærmere nedenfor i pkt. 3.8.1.1 og 3.8.2.1.

For et samlet overblik over de relevante faktiske omstændigheder i sagen henvises til den vedlagte tidslinje (**Støttebilag C** – støttebilagene s. 13).

For en nærmere beskrivelse af grundlaget for Danmarks deltagelse i den multinationale indsats i Irak fra den 20. marts 2003 til og med tidspunktet for Operation Green Desert den 24. november 2004, henviser Forsvarsministeriet til beskrivelsen i svarskriftets afsnit 2.1.1 og afsnit 2.1.2.

For en nærmere gennemgang af de faktiske omstændigheder i forbindelse med planlægningen og gennemførelsen af operationen, herunder den efterfølgende transport af tilbageholdte og ophold på henholdsvis den irakiske Akka-base og den britiske Shaibah Log Base, henviser Forsvarsministeriet endvidere til svarskriftet, s. 17-19, samt de fremlagte militære dokumenter og svar på spørgsmål i Folketinget, jf. oversigten i vedlagte **Støttebilag D og E** – støttebilagene s. 14 og 18).

2.1 Grundlaget for de danske styrkers tilstedeværelse i Irak i november 2004

2.1.1 FN-grundlaget

Operation Green Desert fandt sted den 25. november 2004, dvs. efter magtoverdragelsen til den nye irakiske regering den 28. juni 2004. På tidspunktet for planlægningen og gennemførelsen af operationen var de danske styrker i Irak som en del af den multinationale sikringsstyrke, der var til stede på anmodning fra den irakiske regering.

Den multinationale sikringsstyrkes tilstedeværelse i Irak i november 2004 havde mandat i resolution nr. 1546 af 8. juni 2004 fra FN's sikkerhedsråd (bilag T – ekstrakten s. 383). Resolutionen understregede vigtigheden i opbyggelsen af de irakiske sikkerhedsstyrkers evner til håndtering af lov, orden og sikkerhed, herunder bekæmpelse af terror, og anerkendte, at de multinationale styrker ville assistere hermed gennem bl.a. et mentor- og monitoreringsprogram, jf. resolutionens operative punkt 8-11 og 14-16 (ekstrakten s. 386f.)

Vedrørende tilblivelsen af Operation Green Desert fremgår følgende af bilag 1BX(7) (ekstrakten s. 465), underbilag 2: "*Operationen blev planlagt og gennemført på opfordring fra ISF, støttet og monitoreret af DANBG*". De irakiske styrker havde rettet henvendelse til den danske bataljon med henblik på støtte til planlægning og gennemførelse af deres egen operation. Operationen var således i overensstemmelse med FN-mandatet et konkret eksempel på vejledning af de irakiske styrker med henblik på at sætte dem i stand til på sigt selv at kunne varetage landets sikkerhed.

2.1.2 Det danske grundlag

Danmark deltog i den multinationale indsats i Irak på grundlag af Folketingets samtykke (bilag P - ekstrakten s. 379), som blev meddelt den 21. marts 2003 i medfør af grundlovens § 19, stk. 2.

Dette samtykke blev ved folketingsbeslutninger af 2. juni 2004 (bilag U - ekstrakten s. 381) og af 25. november 2004 (bilag W - ekstrakten s. 449) forlænget.

Af bemærkningerne til beslutningsforslaget fra november 2004 (bilag X - ekstrakten s. 401), afsnit VI, fremgår, at regeringen lagde vægt på, at sikringsstyrken var nødvendig for

.....
at understøtte og sikre den internationale indsats i Irak, således at den langsigtede genopbygning af landet kunne finde sted.

Idet formålet med Operation Green Desert dels var at forhindre angreb på irakiske og multinationale sikkerhedsstyrker, dels at vise de irakiske sikkerhedsstyrkers evne til selv at gennemføre sådanne operationer, handlede de danske styrker således i overensstemmelse med det mandat, som Folketinget havde givet.

2.2 Operation Green Desert

2.2.1 Baggrunden for operationen

Operation Green Desert blev gennemført på initiativ af de irakiske styrker, som havde indsamlet informationer om oprørs- og terroristgrupperinger og deres aktiviteter i byen Az Zubayr. De irakiske styrker anmodede på den baggrund primo november 2004 den danske bataljon i Irak om støtte til gennemførelse af en "search and arrest"-operation, jf. bilag Y (ekstrakten s. 589) og AS (ekstrakten s. 407), pkt. 1.2. Henvendelsen til den danske bataljon var begrundet i den danske bataljons rolle som mentor for de irakiske styrker.

Målet for Operation Green Desert var at undersøge 4 udpegede områder (Target/CYAN 1-4) og at arrestere personer med tilknytning til angreb mod de irakiske og multinationale styrker, jf. bl.a. bilag CT (ekstrakten s. 663) og AJ (ekstrakten s. 645). De modtagne efterretninger sandsynliggjorde tilstedeværelse af såvel udefrakommende oprørere som våbendepoter i de udpegede mål (Bilag AH).

I tillæg dertil skulle operationen vise irakiske sikkerhedsstyrkers evne til at gennemføre planlagte sikkerhedsoperationer, alt i overensstemmelse med FN-mandatet og mandatet fra Folketinget, jf. bl.a. bilag 1B(8) (ekstrakten s. 423).

På længere sigt skulle operationen styrke såvel de irakiske sikkerhedsstyrkers evne til at gennemføre operationer, som deres egen og befolkningens tro på deres evne hertil. Herved skulle sikkerheden inden for den irakiske bataljons område øges (bilag AJ - ekstrakten s. 645).

2.2.2 Den danske bataljons rolle i operationen

Den danske bataljon i Basra var på tidspunktet for operationen underlagt Multinational Division (SE), som var en britisk ledet militærenhed ansvarlig for sikkerheden i det sydøstlige Irak. Som det fremgår af bilag AS (ekstrakten s. 407) og Y (ekstrakten s. 589), var det derfor en betingelse for operationens gennemførelse, at denne var godkendt af de britiske styrker (på dette tidspunkt 4. britiske Panserbrigade). Endelig tilladelse fra 4. britiske Panserbrigade forelå den 24. november 2004.

Det danske mandat, jf. ovenfor punkt 2.1.2, gav ingen mulighed for dansk kommando/kontrolforhold over irakiske sikkerhedsstyrker. Den danske bataljon var derfor alene udpeget som den koordinerende myndighed i forhold til samarbejdspartnerne, jf. herom bl.a. bilag Y (ekstrakten s. 590 og bilag AS (ekstrakten s. 407).

Rollefordelingen mellem de danske, britiske og irakiske styrker indebar, at den danske bataljon deltog i planlægningen af operationen, men at der var tale om en irakisk ledet operation, og at irakerne dermed selv skulle gennemføre afsøgningen af de udpegede mål og selve tilbageholdelsen af eventuelle personer ("search and arrest-fasen"), jf. bl.a. bilag 1B(8) (ekstrakten s. 423), bilag Y (ekstrakten s. 472) og bilag CÅ (ekstrakten s. 794).

Den danske bataljon støttede ved at rådgive i planlægningsfasen og under operationen ved at sikre en ydre ring om operationsområdet (bilag BY (ekstrakten s. 472), BX (ekstrakten s. 462) og bilag B1(5)) (ekstrakten s. 456). Den danske bataljons opgaver under selve operationen bestod således i at oprette en ydre ringperimeter om området, observere og rådgive de irakiske styrker og stille lastbiler til rådighed for transport af eventuelle tilbageholdte fra nogle af målene, jf. bl.a. bilag 1B(8) (ekstrakten s. 424) og bilag Y (ekstrakten s. 591).

Transporten af tilbageholdte skete i alle tilfælde under irakisk bevogtning, og de danske styrker udøvede således ikke på noget tidspunkt myndighed eller kontrol over de tilbageholdte, jf. bl.a. bilag 1B(8) (ekstrakten s. 427), bilag BX (ekstrakten s. 466) og bilag Y (ekstrakten s. 591).

Der er derfor ikke tale om, at danske styrker forestod tilbageholdelse og eventuel overdragelse af tilbageholdte i forbindelse med operationen, hvorfor de regler, der gjaldt for de danske styrkers håndtering af tilbageholdte, jf. støttebilag D, herunder bilag AO, punkt 8-3-8-5 og bilag AV, underbilag 1, punkt 19-23, ikke umiddelbart er relevante for denne sag.

Det fremgår derimod også af bilag AV, pkt. 19, at "*Ved opgaveløsning i samarbejde med irakiske sikkerhedsstyrker/politi, hvor irakiske sikkerhedsstyrker/politi foretager tilbageholdelse/anholdelse, betragtes anholdelsen som en selvstændig irakisk anholdelse – og dermed ikke som en overdragelse af tilbageholdte fra danske styrker til irakiske myndigheder*". Tilsvarende fremgår af Udkast til Militærmanual om folkeret i internationale militære operationer af december 2015 (materialesamlingen, s. 801). Af samme grund er de senest fremlagte bilag 102 (ekstrakten s. 781), 103 (ekstrakten s. 785) og 104 (ekstrakten s. 789) også uden relevans for denne sag.

2.2.3 Gennemførelsen af operationen og håndteringen af de tilbageholdte

Under Operation Green Desert den 25. november 2004 blev et antal personer tilbageholdt af de irakiske styrker, mens der blev konfiskeret 17 håndvåben/maskingeværer, 5 kg sprængstof/krudt, 150 kg hash og 3 biler, jf. bl.a. bilag BW.

Som det bl.a. fremgår af bilag 1B(8) (ekstrakten s. 424), var det oprindeligt planen, at alle tilbageholdte skulle føres direkte til den irakiske lejr, Camp Cambell.

Det blev imidlertid i sidste øjeblik af de britiske styrker besluttet, at samtlige tilbageholdte under operationen først skulle føres til den britiske base, Shaiba Logistical Base, til screening, jf. herved bl.a. bilag CÆ (ekstrakten s. 417). Ifølge bilag DA (ekstrakten s. 477) blev 14 af de tilbageholdte imidlertid af de irakiske sikkerhedsstyrker bragt forbi Camp Chindit/Camp Akka. Basen var delt mellem briterne (Camp Chindit) og hovedkvarteret for 602 irakiske bataljon (Camp Akka), og herudover var et af kompagnierne fra 602 irakiske bataljon placeret på basen.

Transporten af de tilbageholdte fra operationen til Shaiba Logistical Base skete som nævnt i flere tilfælde under anvendelse af danske transportkøretøjer men under irakisk bevogtning, jf. bl.a. bilag 1B(8) (ekstrakten s. 427), bilag Y (ekstrakten s. 591) og bilag DA (ekstrakten s. 477).

Screeningen på Shaiba Logistical Base blev gennemført i den britiske tilbageholdelsesfacilitet, UK Divisional Temporary Detention Facility (DTDF), af britiske soldater fra 4. britiske Panserbrigade, jf. bilag Y (ekstrakten, s. 591), bilag BZ (ekstrakten, s. 509), bilag BX (ekstrakten, s. 462 og 466) og bilag CÆ (ekstrakten, s. 416-417).

Ingen danske soldater deltog i screeningen på Shaiba Logistical Base, og det var udelukkende britisk personel, der under de irakiske specialstyrkers tilstedeværelse håndterede de tilbageholdte under opholdet i den britiske base, jf. bl.a. bilag 1B(4) (ekstrakten s. 452), bilag Y (ekstrakten s. 592), bilag BX (ekstrakten s. 463) og DA (ekstrakten s. 477).

Efter screeningen i DTDF blev samtlige tilbageholdte af de irakiske specialstyrker (TSU) ført videre til en irakisk politistation i Basra, jf. bilag CÅ (ekstrakten s. 795).

2.2.4 Efterspil – beskyldninger i den lokale irakiske presse

Umiddelbart efter operationen den 25. november 2004 blev der fremsat beskyldninger mod de danske styrker i en irakisk avis, Al Manarah, som gik ud på, at de danske styrker i forbindelse med gennemførelsen af operationen sammen med de irakiske sikkerhedsstyrker skulle have udført tortur.

De danske styrker i Irak sendte som følge heraf den 6. december 2004 en redegørelse (bilag BX - ekstrakten s. 459) til Hærens Operative Kommando (HOK), hvorved beskyldningerne mod de danske styrker blev afvist.

Forsvarskommandoen udarbejdede efterfølgende den 8. december 2004 en redegørelse og vurdering af operationen (bilag BY - ekstrakten s. 471)). Forsvarskommandoen konkluderede i redegørelsen, at der ikke kunne peges på fejlpositioner fra den danske bataljons side i Irak.

Som opfølgning på avisartiklerne afholdt chefen for den danske bataljon i Irak i december 2004 et møde med de lokale irakiske myndigheder for at understrege, at tilbageholdte skulle behandles i overensstemmelse med gældende regler, og at Danmark ikke kunne acceptere, at der gennemførtes operationer, der ikke overholder folkeretten (Bilag BÅ - ekstrakten s. 475). Der henvises i den forbindelse desuden til det britiske forsvarsministeriums "Draft Media Plan to tackle the DANBAT Allegations" (Bilag DA - ekstrakten s. 477).

Den danske bataljonschef indskærpede endvidere over for de danske styrker, at soldaterne havde pligt til at rapportere kendskab til mulige overgreb mod de tilbageholdte, men ingen soldater afgav rapport herom.

På baggrund af en henvendelse fra TV2 anmodede Forsvarsministeriet den 9. december 2010 endvidere Forsvarets Auditørkorps om at undersøge oplysninger om, at danske styrker under Operation Green Desert skulle have overværet mishandling af tilbageholdte personer og gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser. Auditørkorpsets redegørelse for afslutningen af undersøgelsen er fremlagt som bilag AE (ekstrakten s. 497).

Det fremgår af redegørelsen, at Auditørkorpsset ikke i det gennemgåede materiale havde konstateret nogen formel indberetning til den danske bataljon, om at danske soldater skulle have overværet overgreb mod tilbageholdte begået af irakiske sikkerhedsstyrke, jf. bilag AE (ekstrakten s. 498).

Forsvarets Auditørkorps konkluderede videre i sin undersøgelse den 28. februar 2011, at det var "*mindre sandsynligt*", at danske styrker havde gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser, og at der i øvrigt ikke var nogen formodning for, at disse undersøgelser i sig selv udgjorde et strafbart forhold.

Som det bl.a. fremgår af bilag AB, havde Forsvarskommandoen i forbindelse med Forsvarets undersøgelse af forhold vedrørende tilbageholdte i Irak i oktober 2010 oprettet en hotline. Heller ikke denne hotline modtog henvendelser, som underbyggede beskyldningerne.

Støttebilag N - (støttebilagene s. 45) indeholder en oversigt over de undersøgelser, som Forsvarets Auditørkorps har foretaget i relation til Operation Green Desert.

2.2.5 *Sammenfattende om de danske styrkers rolle i operationen og tilbageholdelserne*

Det kan på baggrund af de fremlagte militære dokumenter og ovenstående korte redegørelse i pkt. 1.2.1-1.2.4 konkluderes, at:

- 1) Operation Green Desert fandt sted **efter magtoverdragelsen** til den nye irakiske regering, som herefter havde fuld suverænitet over landet,
- 2) **initiativet** til operationen kom fra de irakiske styrker,
- 3) de danske styrkers rolle var at **bistå og rådgive** de irakiske styrker og støtte med en reservestyrke, hvis det blev nødvendigt,
- 4) det var forudsat, at de **irakiske styrker selv skulle gennemføre operationen**, herunder foretage afsøgninger af målene og de nødvendige tilbageholdelser,
- 5) de danske styrker etablerede **ydre ringperimeter og stillede køretøjer (lastbiler) til rådighed for transport** af tilbageholdte til Shaibah Log Base,
- 6) de irakiske styrker stod i alle tilfælde for bevogtning af de tilbageholdte før, under og efter transporten, og de danske styrker havde således på intet tidspunkt kontrol eller myndighed over de tilbageholdte,
- 7) de **danske styrker foretog ikke tilbageholdelser** under operationen, og der har dermed heller ikke været tale om overdragelser af tilbageholdte fra de danske styrker
- 8) de **danske styrker deltog ikke i screening eller udspørgen** af de tilbageholdte på Shaibah Log Base.
- 9) de **irakiske styrker transporterede de tilbageholdte videre** fra Shaibah Log Base, og
- 10) ingen danske soldater rapporterede efter operationen om overgreb mod tilbageholdte.

3. ANBRINGENDER VEDRØRENDE FORÆLDELSE AF SAGSØGERNES PÅSTAND 1

Spørgsmålet om forældelse skal afgøres efter forældelsesloven og dansk særlovgivning om forældelse finder ikke anvendelse på denne sag.

Det gøres således gældende, at Forsvarsministeriet bør frifindes for sagsøgernes påstand 1, fordi sagsøgernes krav er forældet, jf. 2007-forældelseslovens § 3, stk. 1.

Hverken 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, om suspension af forældelse, lovens § 14 om en tillægsfrist eller Danmarks folkeretlige forpligtelser, jf. EMRK artikel 13, jf. artikel 3 og FN's Torturkonventions artikel 14, kan føre til et andet resultat. Disse anbringender vil blive uddybet i pkt. 3.1-3.8 nedenfor.

3.1 Det rejste krav

Ifølge stævningen, s. 5, vedrører sagsøgernes påstand 1 betaling af tortgodtgørelse i medfør af erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1 (materialesamlingen s. 5). Ifølge denne bestemmelse skal den, der er ansvarlig for en retsstridig krænkelse af en andens frihed, fred, ære eller person, betale den forurettede godtgørelse for tort.

Påstandsbeløbet vedrører således alene ”tortgodtgørelse som følge af den tortur og umenneskelige og nedværdigende behandling”, som sagsøgerne hævder, at de har været udsat for som følge af de danske styrkers handlinger og undladelser i forbindelse med operationen den 25. november 2004.

Ifølge erstatningsansvarslovens § 16, stk. 3 (materialesamlingen s. 1), forældes krav på godtgørelse efter forældelsesloven.

3.2 Der er indtrådt forældelse, jf. § 3, stk. 1, i 2007-forældelsesloven

Til støtte for frifindelsespåstanden gøres det gældende, at et krav på tortgodtgørelse, som sagsøgerne måtte have som følge af deres tilbageholdelse den 25. november 2004, er forældet, jf. § 3, stk. 1, jf. § 30 i lov nr. 522 af 6. juni 2007 om forældelse af fordringer (”2007-forældelsesloven”) sammenholdt med § 1, nr. 5, i lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer (”1908-forældelsesloven”).

2007-forældelsesloven finder anvendelse på krav, som er *stiftet* før lovens ikrafttræden, men som forældes *efter* den 1. januar 2008, jf. lovens § 30, stk. 1 (materialesamlingen s. 48).

Ved krav, som forælder i perioden fra den 1. januar 2008 til den 1. januar 2011, anvendes det *senest mulige tidspunkt* for forældelse, jf. herved 2007-forældelseslovens § 30, stk. 1. I tilfælde, hvor 1908-forældelsesloven og 2007-forældelsesloven fører til forskellige tidspunkter for forældelse, vil det seneste tidspunkt således skulle anvendes.

Ifølge sagsøgernes egne oplysninger blev de tilbageholdt om morgenen den 25. november 2004, og løsladt i perioden mellem den 25. november 2004 og medio februar 2005, jf. bilag 1 B (29-37), bilag 1 D (12-13) og bilag 87-97 (ekstrakten, s. 515-559, 573, 599-629 og 691-765).

I henhold til retsbogen af 9. november 2015 er det lagt hypotetisk til grund, at skaden – den tortur eller umenneskelige og nedværdigende behandling, som godtgørelseskravet baseres på – må anses for indtrådt senest i forbindelse med sagsøgernes individuelle løsladelser i perioden fra den 25. november 2004 og til medio februar 2005, jf. 2007-forældelseslovens § 2, stk. 4.

.....

3.2.1 *Forældelsesfristen efter 1908-forældelsesloven*

I medfør af 1908-forældelsesloven forældes et eventuelt godtgørelseskrav efter 5 år, jf. lovens § 1, nr. 5 (materialesamlingen s. 21). Efter samme lovs § 2 regnes forældelsesfristen fra det tidspunkt, hvor kravet kunne kræves betalt af fordringshaveren.

Ved krav uden for kontraktforhold løber fristen *fra skadens indtræden*, jf. U.1982.788 H (materialesamlingen s. 213) og U.2002.573 H (materialesamlingen s. 197). Skaden anses i den forbindelse for indtrådt, når den skadevoldende handling er ophørt. Et eventuelt krav vil således på baggrund af sagsøgernes egne oplysninger være forældet senest medio februar 2010 efter 1908-forældelsesloven.

3.2.2 *Forældelsesfristen efter 2007-forældelsesloven*

Efter 2007-forældelsesloven forældes et eventuelt godtgørelseskrav efter 3 år, jf. lovens § 3, stk. 1 (materialesamlingen s. 32).

Forældelsesfristen for fordringer på erstatning og godtgørelse for skade uden for kontrakt løber *fra tidspunktet for skadens indtræden*, jf. § 2, stk. 4 (materialesamlingen s. 24). Bestemmelsen svarer dermed til praksis efter 1908-forældelsesloven. Et eventuelt krav vil således være forældet senest medio februar 2008 efter 2007-forældelsesloven.

.....

Såfremt sagsøgernes egne oplysninger lægges til grund, er det senest mulige tidspunkt for forældelse dermed som nævnt medio februar 2010.

Den første sag (sagsøger 1's sag) blev anlagt den 13. september 2011 (bilag 1A(01) - (ekstrakten s. 203).

Sagsøger 2-23 anlagde først sager i perioden fra den 30. december 2011 til den 28. december 2012.

Da indholdet af denne sag er den samme som de afviste sager, og da denne sag er anlagt umiddelbart efter, at Højesteret stadfæstede landsrettens afgørelse om afvisning, har Forsvarsministeriet lagt til grund, at fristafbrydelsen regnes fra de først anlagte sager og ikke fra datoen for, hvornår denne sag er anlagt.

Uanset hvilket løsladelsestidspunkt eller sagsanlæg, der tages udgangspunkt i, vil der således være indtrådt forældelse.

3.3 **Der er ikke grundlag for suspension, jf. § 3, stk. 2, i 2007-forældelsesloven**

Af 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2 (materialesamlingen s. 32), fremgår følgende:

.....

Stk. 2. Var fordringshaveren ubekendt med fordringen eller skyldneren, regnes forældelsesfristen i stk. 1 først fra den dag, da fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab hertil.

[...]” (min understregning).

Det fremgår således af bestemmelsen, at forældelsesfristen suspenderes og dermed regnes fra et senere tidspunkt, såfremt fordringshaveren enten var ubekendt med:

- 1) fordringen, eller
- 2) skyldneren.

Først fra det tidspunkt, hvor fordringshaveren *blev eller burde være blevet bekendt* med fordringen eller med skyldneren, begynder forældelsesfristen at løbe.

Det gøres gældende, at ingen af de forhold, som er anført af sagsøgerne, kan begrunde en suspension af forældelsesfristen i medfør af 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, jf. nærmere herom nedenfor i pkt. 3.3.1 og 3.3.2.

3.3.1 Ukendskab til fordringen

Det er fast antaget i retspraksis og litteraturen, at ukendskab til fordringen skal vedrøre de *faktiske omstændigheder*, som et krav støttes på. Manglende kendskab til det *retlige grundlag* for kravet er ikke omfattet af bestemmelsen og medfører ikke, at forældelsesfristen suspenderes, jf. Bo von Eyben, Forældelse efter forældelsesloven af 2007, 1. udgave, side 430ff (materialesamlingen s. 236), og betænkning nr. 1460 (materialesamlingen s. 80) fra 2005 om revision af forældelseslovgivningen, side 135-140.

Ovennævnte princip om, at retsvildfarelse ikke suspenderer forældelse, kommer til udtryk i en lang række domme, herunder U.2000.1953 H (materialesamlingen s. 205), Fantask. Der kan endvidere til illustration for retspraksis henvises til dommen i U.2006.275 H, hvor sagsøgeren påberåbte sig en retsvildfarelse i anledning af en ny højesteretsdom, som sagsøgeren mente gav grundlag for tilkendelse af højere førtidspension. Landsretten fastslog, at dette ikke bevirkede, at betingelserne for suspension i medfør af den dagældende § 3 i 1908-forældelsesloven var opfyldt, hvilket blev stadfæstet af Højesteret.

De få undtagelser, der måtte være til det klare udgangspunkt om, at retsvildfarelse ikke suspenderer forældelse, finder ikke anvendelse i denne sag.

Påstand 1 omhandler som nævnt sagsøgernes *”krav på tortgodtgørelse som følge af den tortur og umenneskelige og nedværdigende behandling”*, som sagsøgerne anfører, at de har

været udsat for i perioden fra den 25. november 2004 og frem til deres respektive løsladelser.

Sagsøgerne må – i sagens natur og ud fra deres egne oplysninger i stævningen og i bilag 1 B (29-37), bilag 1 D (12-13) og bilag 87-97 (ekstrakten, s. 515-559, 573, 599-629 og 691-765) – anses for at have været bekendte med de skadegørende handlinger, som godtgørelseskravet støtter sig på siden deres tilbageholdelse og løsladelse, jf. herudover bl.a. U 2013.3393H (materialesamlingen s. 17) og U 2014.3045Ø (materialesamlingen s. 107), hvor forældelsesfristen på tilsvarende vis ikke ansås for suspenderet.

Sidstnævnte dom vedrørte et krav på tortgodtgørelse, jf. erstatningsansvarslovens § 26, for uberettigede sikringscelleanbringelser. Landsretten fandt i den sag ikke, at der var grundlag for suspension og lagde til støtte herfor vægt på, at sagsøger ikke havde gjort gældende ”at have været ubekendt med de skadegørende handlinger (sikringscelleanbringelserne under brug af fiksering), hvorpå godtgørelseskravet vedrørende de enkelte uberettigede indgreb støttes”.

I denne sag kan sagsøgerne som nævnt heller ikke have været ubekendt med de skadegørende handlinger (den påståede tortur og umenneskelige og nedværdigende behandling), som godtgørelseskravet støtter sig på. Det gøres på denne baggrund gældende, at sagsøgerne ikke på noget tidspunkt kan anses for at have haft ukendskab til ”fordringen” i henhold til 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, 1. led.

Det bemærkes i denne forbindelse også, at det fremgår af bilag BZ (ekstrakten s. 501), jf. herom nærmere nedenfor i pkt. 3.6, at sagsøger 1 og 9 senest i januar 2011 har rejst krav mod de britiske myndigheder på samme grundlag. Det må således uden videre kunne lægges til grund, at disse to sagsøgere senest i januar 2011 har haft kendskab til fordringen.

3.3.2 Ukendskab til skyldneren

Ifølge sagsøgernes egne oplysninger, jf. sagsfremstillingen i stævningen og i bilag 1 B (29-37), bilag 1 D (12-13) og bilag 87-97 (ekstrakten, s. 515-559, 573, 599-629 og 691-765), var sagsøgerne allerede på tilbageholdelsestidspunktet tilsyneladende af den opfattelse, at danske soldater deltog i operationen. Sagsøgerne kan på den baggrund ikke anses for at have været ubekendt med, at et eventuelt krav kunne rettes imod de danske styrker, jf. § 3, stk. 2, 2. led, modsætningsvis.

Forældelseslovens § 3, stk. 2, gør udtømmende op med forhold, der kan begrunde suspension af den almindelige forældelsesfrist i forældelseslovens § 3, stk. 1.

Ingen af de forhold, som i øvrigt er anført af sagsøgerne (frygt, flugt, PTSD), kan således begrunde en suspension af forældelsesfristen i medfør af 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2. Der henvises i den forbindelse også til pkt. 3.6 nedenfor, hvoraf det bl.a. fremgår, at sagsøger 14 og 15 umiddelbart efter operationen udtalte sig til irakiske medier, og at sagsøger 1 under sit ophold i Jordan bl.a. afgav forklaring til en repræsentant fra Amnesty International.

Det gøres på den baggrund gældende, at der i denne sag heller ikke er grundlag for suspension af forældelsesfristens begyndelsestidspunkt, som herefter må anses for at løbe senest fra de påståede løsladelser i perioden fra den 25. november 2004 til medio februar 2005, jf. 2007-forældelseslovens § 2, stk. 4.

3.4 Der er ikke grundlag for en tillægsfrist, jf. § 14, stk. 1, i 2007-forældelsesloven

I 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, er der indført en *tillægsfrist* for fordringshaveren i tilfælde, hvor fordringshaveren på grund af de i bestemmelsen angivne hindringer er *afskåret fra* at afbryde forældelsen, jf. betænkning nr. 1460 (materialesamlingen s. 93) fra 2005 om revision af forældelseslovgivningen, side 469.

Af 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1 (materialesamlingen s. 45), fremgår følgende:

”Hvis fordringshaveren har været afskåret fra at afbryde forældelse på grund af ukendskab til skyldnerens opholdssted eller på grund af en hindring, som ikke beror på fordringshaverens forhold, indtræder forældelse tidligst 1 år efter, at fordringshaveren fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted, henholdsvis 1 år efter hindringens ophør.” (min understregning)

Bestemmelsen finder anvendelse, hvor forældelsesfristen allerede er begyndt at løbe. Da der er tale om en *tillægsfrist* til den allerede gældende forældelsesfrist, indebærer bestemmelsen ikke, at forældelsesfristen suspenderes.

1-årsfristen beregnes fra tidspunktet, hvor fordringshaveren *fik eller burde have fået kendskab til skyldnerens opholdssted* henholdsvis fra *hindringens ophør*, jf. nærmere herom nedenfor i pkt. 3.4.1 og 3.3.2.

3.4.1 Ukendskab til skyldnerens opholdssted

Ukendskab til skyldnerens opholdssted som kriterium var tidligere indeholdt i 1908-forældelseslovens § 3, som dengang havde karakter af en suspensionsregel. Af betænkning nr. 1460 fra 2005 (materialesamlingen s. 94) om revision af forældelseslovgivningen, side 470, fremgår følgende om denne bestemmelse:

.....
"Når bortses fra tillægsfristens længde svarer ordningen til, hvad der hidtil har været gældende efter 1908-loves § 3, og der er ikke tilsigtet en ændring af praksis for så vidt angår spørgsmålet om, hvad der kan kræves af fordringshaveren med hensyn til at undersøge debtors opholdssted, jf. om denne praksis i kapitel VII, afsnit 9.1.

Det følger af bestemmelsen, at tillægsfristen ikke vil have betydning, hvis hindringen er ophørt mere end 1 år forud for forældelsesfristens udløb. En meget kortvarig hindring for at gøre kravet gældende, som indtræder inden for det sidste år af forældelsesfristen, vil ikke kunne betragtes som en hindring, der udløser tillægsfristen." (min understregning)

Af kapitel VII, afsnit 9.1 (materialesamlingen s. 86), side 279, i betænkning nr. 1460 fra 2005 om revision af forældelseslovgivningen fremgår endvidere bl.a.:

"Efter 1908-lovens § 3 sker der suspension af forældelsesfristen, hvis fordringshaveren på grund af utilregnelig uvidenhed om skyldnerens opholdssted er ude af stand til at gøre sit krav gældende." (min understregning)

Om "utilregnelighedsuvidenhed" anfører Bo von Eyben (materialesamlingen s. 252), Forældelse efter 2007-forældelsesloven, 1. udgave, side 570, følgende:

"Det opstår jo kun, når man ikke kan få fat i skyldneren. Det siger sig selv, at kreditor da blot ikke kan forholde sig passiv og vente på, at skyldneren dukker op, eller at man på anden måde får kendskab til skyldnerens opholdssted. Det er således ikke tilstrækkeligt, at kreditor ikke ved, hvor skyldneren befinder sig; det afgørende er, at kreditor ikke er i stand til at finde ud af det." (min understregning)

Det følger af praksis vedrørende 1908-forældelseslovens § 3, at forældelsesfristen ikke forlænges, hvis fordringshaveren burde have haft kendskab til skyldnerens opholdssted, jf. betænkning nr. 1460 fra 2005 (materialesamlingen s. 86) om revision af forældelseslovgivningen, side 279.

Kreditor skal i den forbindelse udfolde rimelige anstrengelser for at efterspore skyldnerens opholdssted, jf. U.2002.435 V (materialesamlingen s. 203), hvor en kreditor i perioden fra den 12. november 1993 til den 6. juli 2000 ikke havde gjort forsøg på at konstatere skyldnerens bopæl, selv om det var ubestridt, at skyldner havde bopæl i Danmark. Rentekravet vedrørende denne periode var derfor forældet.

Denne sag indeholder ingen oplysninger om, at sagsøgerne i perioden fra medio februar 2005 til medio februar 2010 har foretaget nogen som helst form for undersøgelser af danske myndigheders opholdssted (lokalt i Irak, i regionen eller i Danmark), ligesom sagsøgerne

.....

..... ifølge det oplyste først fra tidspunktet for den opsøgende indsats fra tredjemand har taget initiativ til at rejse sagen ved de danske domstole.

Som det bl.a. fremgår af bilag 1B(9) (ekstrakten s. 439, 443) og CÅ (ekstrakten s. 800), blev der i overensstemmelse med sædvanlig praksis umiddelbart efter Operation Green Desert uddelt "handouts" til lokalbefolkningen i Az Zubayr. Disse handouts var udarbejdet på engelsk og arabisk og indeholdt bl.a. kontaktoplysninger på de udførende enheder, således at irakere, der mente at de havde et krav i anledning af operationen blev vejledt om, hvor de kunne rette henvendelse herom.

Undtagelsesbestemmelsen i 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, 1. led, finder derfor ikke anvendelse i denne sag, idet sagsøgerne ikke kan anses for at have været i *utilregnelig uvidenhed* om, at de danske myndigheder kunne sagsøges ved de danske domstole. De danske myndigheder har således ikke haft et ukendt opholdssted i forældelseslovens § 14, stk. 1's forstand.

3.4.2 Hindringer som ikke beror på fordringshaverens forhold

2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, 2. led, giver herudover adgang til forlængelse på grund af hindringer, som ikke beror på fordringshaverens forhold.

Som eksempel på en sådan hindring fremgår af betænkning nr. 1460, side 284 (materiale-samlingen s. 91), det tilfælde, hvor de danske skattemyndigheder ikke kan sagsøge en skyldner, der er bosat i et andet land, fordi den fremmede domstol ikke vil foretage en prøvelse af den danske skattemyndigheds krav.

Det afgørende i denne situation er således, om der er en *adgang til at afbryde forældelsen* ved at anlægge sag ved domstolene.

Sagsøgerne i denne sag har ikke på noget tidspunkt været afskåret fra at anlægge sag ved de danske domstole, jf. herved også det anførte om sagsøgernes individuelle forhold i pkt. 3.6 nedenfor. Situationen i denne sag står derved i klar modsætning til eksempelvis Højesterets dom i U 2004. 382 H (Thule-sagen), som påberåbt af sagsøger.

I Thule-sagen lagde landsretten bl.a. vægt på, at der forud for sagsanlægget – og inden kravet var forældet – havde været løbende drøftelser med de danske myndigheder om erstatningskravet, hvor der ikke var gjort forældelse gældende. Landsretten lagde endvidere vægt på Thule-sagens særlige beskaffenhed samt det forhold, at den grønlandske befolkning efter flytningen i 1953 stod uden mulighed for at anlægge retssag, idet der bl.a. på daværende tidspunkt ikke var mulighed for at søge advokatbistand på Grønland.

Thule-sagen adskiller sig hermed væsentligt fra denne sag, hvor det må lægges til grund, at sagsøgerne har haft adgang til at opsøge såvel den danske ambassade som advokatbistand samt haft mulighed for at opsøge bistand også i de lande, som enkelte af sagsøgerne nu er bosat i. Endelig foreligger der ingen oplysninger om, at sagsøgerne har forsøgt at kontakte de danske myndigheder (lokalt eller i Danmark) forud for sagsanlægget, bortset fra sagsøgers advokats anmodning om aktindsigt og varsling af erstatningskrav for sagsøger 1 i juni 2011.

3.4.3 Særligt om PTSD som hindring, jf. 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1

Sagsøgerne har særligt gjort gældende, at de som følge af de påståede overgreb under deres tilbageholdelse i irakisk varetægt bl.a. har PTSD, og at denne lidelse har udgjort en sådan hindring, jf. forældelseslovens § 14, 2. led, at sagsøgerne har været afskåret fra at afbryde forældelsen på et tidligere tidspunkt end sket.

Heroverfor gøres i første række gældende, at PTSD ikke er omfattet af 2007-forældelseslovens § 14.

Der henvises i den forbindelse til Bo von Eyben, Forældelse efter forældelsesloven af 2007, 1. udg. (2014), s. 576 (materialesamlingen s. 258), hvoraf det fremgår, at subjektive forhold hos fordringshaveren, herunder sygdom mv., ikke kan begrunde en tillægsfrist, jf. 2007-forældelseslovens § 14.

Der henvises i den forbindelse også til Højesterets dom i U 2012.316 H (materialesamlingen s. 193), der omhandlede en asylansøgers krav på erstatning for frihedsberøvelse med henblik på tvangsmæssige hjemsendelse. I denne sag havde sagsøgeren til støtte for, at der var indtrådt suspension, bl.a. henvist til, at han ikke havde haft økonomisk mulighed for at anlægge retssag tidligere, fordi det tog tid at forsøge at opnå fri proces.

Sagsøgeren havde endvidere forklaret, at han havde haft det psykisk meget dårligt, bl.a. havde han forsøgt at tage sit eget liv, og han havde i en periode lidt af PTSD. Landsretten udtalte, at der ikke var indtrådt suspension ”*uanset det, som A har anført*”, og at kravet derfor var forældet. Højesteret stadfæstede landsrettens dom.

Det gøres i anden række gældende, at der ikke foreligger nogen lægelig dokumentation for, at sagsøgerne opfylder diagnosekriterierne for at have PTSD, eller at sagsøgenes individuelle grad af PTSD skulle have udgjort en sådan ”*hindring, som ikke beror på fordringshaverens forhold*”, som har afskåret dem fra at afbryde forældelsen, jf. 2007-forældelseslovens § 14.

Sagsøgerne har til brug for sagen fået udarbejdet 22 såkaldte ”medical reports”; (bilag 1 B (29-37), 1 D (12-13) og 87-97 - ekstrakten, s. 515-559, 573, 599-629 og 691- 765). Ifølge

disse rapporter, der omfatter alle sagsøgere undtagen sagsøger 22, havde 18 ud af de 23 sagsøgere på tidspunktet for udarbejdelsen PTSD eller tilsvarende belastningssygdomme.

De første 11 rapporter er udarbejdet i 2011/2012 (sagsøger 1-11), mens de sidste 12 rapporter er udarbejdet i 2014 (sagsøger 12-23, på nær sagsøger 22). Rapporterne er således udarbejdet op til 10 år efter sagsøgernes løsladelse og har karakter af ensidigt indhentede erklæringer efter sagens anlæg på foranledning af sagsøgernes advokat. Rapporterne må af disse grunde anses for at have meget begrænset bevisværdi som dokumentation for sagsøgernes tilstand i perioden fra medio februar 2005 til medio februar 2010.

I henhold til WHO's diagnosesystem, ICD-10 (materialesamlingen s. 803), som normalt anvendes i Danmark, kan diagnosen PTSD stilles, når en person har været udsat for traumatiske begivenheder af ekstraordinært truende eller katastrofeagtig natur og inden for 6 måneder efter belastningsophøret udvikler symptomer, såsom flashbacks, fortrængning, søvnbesvær eller koncentrationsbesvær, og disse symptomer har været af mindst 1 måneds varighed.

Ifølge ICD-10 bør diagnosen PTSD normalt ikke stilles, medmindre det kan dokumenteres, at de specifikke symptomer optræder inden for 6 måneder efter den traumatiske oplevelse.

Sagsøgerne har ikke ved udarbejdelsen af rapporterne i 2011/2012 og 2014 opfyldt dette dokumentationskrav, idet der ikke foreligger lægelig dokumentation for, at de i rapporterne beskrevne symptomer blev påvist senest 6 måneder efter belastningsophøret.

Uanset om det måtte lægges til grund, at sagsøgerne på tidspunktet for udarbejdelsen af de fremlagte "medical reports" havde PTSD, som kan henføres til deres tilbageholdelse og ophold i irakisk varetægt, har sagsøgerne ikke løftet deres bevisbyrde for, at betingelserne i 2007-forældelseslovens § 14, stk. 1, hermed er opfyldt.

Selv hvis sagsøgernes situation allerede på et tidspunkt fra februar 2005 til januar 2010 har været som sagsøgerne selv beskriver den, jf. de fremlagte "medical reports", er der hverken medicinsk eller juridisk belæg for, at sagsøgernes psykiatriske tilstand hermed skulle have forhindret dem i at rejse et krav eller at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen, jf. forældelseslovens § 14.

3.5 Dansk særlovgivning om forældelse finder ikke anvendelse

Sagsøgerne har i denne sag alene nedlagt påstand om betaling af godtgørelse for tort i medfør af erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1, og har bl.a. påberåbt sig PTSD lidelser til støtte for at kravet ikke skulle være forældet. Som anført i pkt. 1 skal det rejste krav derfor vurderes i henhold til den danske forældelseslov. Dansk særlovgivning som f.eks. lov om arbejdsskadesikring ("ASK") eller lov om erstatning og godtgørelse til tidligere udsendte

.....

soldater og andre statsansatte med sent diagnosticeret posttraumatisk belastningsreaktion ("veteranloven") finder ikke anvendelse på sagsøgerne, hverken individuelt eller samlet, men kravene til dokumentation for sygdommenes udbrud m.v. ville heller ikke i henhold til disse særregler være opfyldt.

3.6 Sagsøgernes individuelle forhold kan ikke føre til et andet resultat

Uanset om man betragter de 23 sagsøgers krav individuelt på baggrund af hver sagsøgers forhold eller samlet, foreligger der ikke oplysninger om forhold, som – hverken samlet set eller hver for sig – skulle kunne begrunde suspension, jf. 2007-forældelseslovens § 3, stk. 2, eller anvendelse af en tillægsfrist, jf. lovens § 14.

Tværtimod understøtter det foreliggende materiale i sagen, at sagsøgerne på intet tidspunkt har været uden reel mulighed for at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

Det gøres således gældende, at uanset om man ser samlet eller individuelt på de 23 sagsøgere, er der ikke grundlag for at fravige udgangspunktet, jf. forældelseslovens § 3, stk. 1, hvorefter samtlige de 23 sagsøgers eventuelle krav er forældede.

Som det er fremgået, er der ved beregningen af forældelsesfristen i pkt. 3.2 ovenfor taget udgangspunkt i *det senest oplyste løsladelsestidspunkt* for de 23 sagsøgere (dvs. sagsøger 1's) samt *det tidligste tidspunkt*, hvor fristen er blevet afbrudt ved sagsanlæg (dvs. sagsøgers 1's indlevering af stævning den 13. september 2011).

Som også anført i pkt. 3.2, vil der – hvis man måtte betragte hver af de 23 sagsøgers krav samlet og svarende til sagsøger 1's krav – være indtrådt forældelse senest medio februar 2010.

Hvis hver af de øvrige 22 sagsøgers krav imidlertid behandles individuelt (hvilket vil være det mest korrekte), vil hvert af disse krav være forældet i endnu højere grad end sagsøger 1's krav.

For et samlet overblik over sagsøgernes individuelle forhold henvises i den forbindelse til vedlagte **Støttebilag M** – støttebilagene s. 39).

Hvis sagsøgernes egne oplysninger lægges til grund, vil første krav være forældet allerede den 25. november 2009, hvilket er 5 år efter, at den første af sagsøgerne (sagsøger 6) blev løsladt.

De øvrige 22 sagsøgere har først anlagt sag i perioden fra den 30. december 2011 og frem til den 28. december 2012. Der fremgår af sagen ingen oplysninger om, hvorfor disse 22

.....

sagsøgere – i modsætning til sagsøger 1 – først skulle have været i stand til at rejse krav op til 18 måneder senere.

Som nævnt i pkt. 3.3 ovenfor har sagsøgerne bl.a. påberåbt sig frygt, flugt og PTSD som begrundelse for, at de har været ude af stand til at rejse et krav eller at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen på et tidligere tidspunkt.

Forsvarsministeriet gør heroverfor som nævnt i pkt. 3.3 og 3.4 ovenfor overordnet gældende, at disse forhold ikke er omfattet af undtagelserne i 2007-forældelseslovens §§ 3, stk. 2, eller 14.

Selv *hvis* disse forhold måtte være relevante, er der en række forhold, baseret på sagsøgerne egne oplysninger, der sår alvorlig tvivl om validiteten af de forhold, som påberåbes.

Baseret på sagsøgernes egne oplysninger, som illustreret i støttebilag M, kan følgende således konstateres:

- Ud af de 23 sagsøgere er 4 sagsøgere efter løsladelsen rejst til udlandet (**sagsøger 1, 7, 8 og 11**). Heraf er én, **sagsøger 8**, efterfølgende vendt tilbage til Irak. De øvrige 19 (**sagsøger 2-6, 9-10 og 12-23**) er ifølge egne oplysninger fortsat bosat i hjembyen, ; i Irak.

Det må således lægges til grund, at disse 19 sagsøgere ikke på noget tidspunkt mellem ultimo 2004 og 2010 har været på flugt og dermed af den årsag forhindret i at rejse et krav.

For så vidt angår sagsøger 1, 7, 8 og 11 bemærkes dels, at deres respektive ”flugtperiode” ifølge egne oplysninger har været af så kortvarig karakter, at den vil være uden betydning for forældelsesfristens udløb, dels at der ikke er grundlag for, at de i de respektive tilflytningslande (Bahrain og Kuwait) skulle have været afskåret fra at kunne rejse et krav eller at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

- Ud fra sagsøgernes egne oplysninger har i hvert fald 9 ud af de 23 sagsøgere (**sagsøger 1, 2, 5, 6, 10, 11, 13, 14 og 16**) i perioden 2005-2011 haft adgang til og benyttet sig af kvalificeret lægebistand til såvel fysiske som psykiske lidelser.

Det anførte i replikken, s. 17 og 18, om sagsøgernes ”ressourcesvage” tilstand og særlige samfundsmæssige forhold, som skulle have afholdt dem fra at søge hjælp eller blive konfronteret med hændelserne, må således afvises.

-
- **Sagsøger 14 og 15** gav umiddelbart efter deres løsladelse den 6. december 2004 interviews om deres tilbageholdelser og skader til den lokale avis, Al Manarah.

Det må således lægges til grund, at disse to sagsøgere ikke på dette tidspunkt på grund af frygt, psykiske mén eller lignende var forhindret i at rette henvendelse til myndigheder eller i at foretage andre skridt til at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

- Ifølge oplysningerne i en artikel i Information den 9. december 2010 (bilag 1B(12) - ekstrakten s. 493), forelå dengang et vidneudsagn, som må antages at hidrøre fra **sagsøger 9**. Sagsøger 9 skulle ifølge dette vidneudsagn dengang over for den britiske menneskerettighedsaktivist, Mazin Younis, have rejst anklager mod den danske stat for at *"have assisteret irakisk politi under Operation Green Desert"*. Det må således lægges til grund, at sagsøger 9 også senest i december 2010 har haft kendskab til sit "krav" og haft mulighed for at foretage skridt for at afbryde forældelsen.
- **Sagsøger 1 og 9** har, som det fremgår af det fremlagte kravbrev fra en parallelt verserende britisk sag (bilag BZ - ekstrakten s. 510), allerede i januar 2011 rejst krav mod det *britiske* forsvarsministerium.

Det må således lægges til grund, at disse to sagsøgere også senest i januar 2011 har haft mulighed for at rejse krav – eller at foretage andre skridt for at afbryde forældelsen – over for Forsvarsministeriet.

Der fremgår af sagen ingen oplysninger om, at disse to sagsøgers forhold skulle have været anderledes forud for januar 2011, og at sagsøger 1 og 9 derfor ikke også på et tidligere tidspunkt skulle have haft mulighed for at rejse krav.

- Om **sagsøger 1** fremgår det videre af bilag BZ (ekstrakten s. 516), at denne under sit ophold i Jordan, kort tid efter sin løsladelse i februar 2005, var i kontakt med en repræsentant fra Amnesty International, som *"took a statement from him"*.

Sagsøgeren blev ifølge bilag BZ i samme forbindelse interviewet af en repræsentant fra FN's Højkommissariat for Menneskerettigheder. Det må på den baggrund lægges til grund, at sagsøger 1 heller ikke på dette tidspunkt på grund af frygt, psykiske mén eller lignende var forhindret i at henvende sig til myndigheder eller i at foretage andre skridt til at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

- **Sagsøger 7** var efter egne oplysninger efter løsladelsen i stand til at arrangere familiens ophold og ordne *"other legal affairs"* i forbindelse med flytningen til Bahrain.
-

Det må på den baggrund lægges til grund, at sagsøger 7 på dette tidspunkt heller ikke på grund af psykiske mén eller lignende var forhindret i at foretage skridt til at rejse et krav og dermed afbryde forældelsen.

- **Sagsøger 6** blev ifølge egne oplysninger (bilag 1B(34) - ekstrakten s. 552) og 1A(03) - ekstrakten s. 228) tilbageholdt uden for sit hjem og løsladt efter 3¹/₁₆² timer uden at blive ført videre. Baseret på sagsøger 6's oplysninger blev han ikke under tilbageholdelsen udsat for en behandling, som kan karakteriseres som tortur.

Under alle omstændigheder kan det ikke lægges til grund, at den behandling, som sagsøger 6 har været udsat for, i sig selv kan begrunde, at han efterfølgende skulle have været forhindret i at rejse et krav eller i at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

- **Sagsøger 11** blev ifølge egne oplysninger (bilag 1A(17) - ekstrakten s. 320-322 og 1D(13) - ekstrakten s. 625) ikke slået eller mishandlet under sin tilbageholdelse og blev løsladt efter 7 dage.

Det må på den baggrund lægges til grund, at den behandling, som sagsøger 11 har været udsat for, ikke kan begrunde, at han efterfølgende skulle have været forhindret i at rejse et krav eller i at foretage andre skridt til at afbryde forældelsen.

- **Sagsøger 23** er ifølge den fremlagte "medical report" (bilag 97 - ekstrakten s. 766) "mentally retarded" og bistås af en "legal guardian" (sagsøger 12).

Henset til, at der ikke foreligger oplysninger om, at sagsøger 23's værge skulle have været afskåret fra at rejse et krav eller i at foretage andre skridt på sagsøger 23's vegne, kan sagsøger 23 ikke anses for at have været forhindret i at afbryde forældelsen.

3.7 Der foreligger ikke materiel atypicitet

Sagsøgernes påstand 1 er som nævnt en sædvanlig betalingspåstand vedrørende tortgodtgørelse. Sagsøgerne har imidlertid påberåbt sig materiel atypicitet.

Heroverfor gøres gældende, at der i 2007-forældelsesloven er taget endeligt stilling til forældelse af tortgodtgørelseskrav i medfør af erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1.

Anvendelsesområdet for 2007-forældelsesloven følger således af § 1 (materialesamlingen s. 21), hvoraf fremgår, at:

¹ Jf. Stævning af 30. december 2011 (bilag 1A(03), s. 10).

² Jf. Medical report af 7-8. december 2011 (bilag 1B(34), s. 4).

.....

”Fordringer på penge eller andre ydelser forældes efter reglerne i denne lov, medmindre andet følger af særlige bestemmelser om forældelse i anden lov.”

Det fremgår endvidere af erstatningsansvarslovens § 16, stk. 3 (materialesamlingen s. 1), at krav på godtgørelse og erstatning forældes efter forældelsesloven, medmindre andet følger af særlige bestemmelser om forældelse i anden lov. Loven gør således udtømmende op med, hvorledes pengekrav forældes, medmindre særlovgivning regulerer dette.

Selv hvis der ikke var gjort udtømmende op med forældelse af krav på tortgodtgørelse, foreligger der ikke materiel atypicitet i denne sag.

Højesterets kendelse af 17. september 2013 om sikkerhedsstillelse kan – modsat det af sagsøgerne anførte i replikken s. 17 – ikke føre til et andet resultat. Kendelsen tog konkret stilling til et særligt og usædvanligt processuelt spørgsmål om *sikkerhedsstillelse*, der forud for kendelsen ikke var afklaret i retspraksis.

De *”særlige grunde”*, jf. retsplejelovens § 321, stk. 1, 3. pkt., som der henvises til i kendelsen, må i den forbindelse forstås som det økonomiske misforhold mellem sagsøgerne og sagsøgte, hvorefter et krav om sikkerhedsstillelse konkret ikke fandtes rimeligt. Kendelsen kan derimod ikke tages til indtægt for, at der foreligger sådanne *”særlige omstændigheder”* i denne sag, at man er uden for anvendelsesområdet for 2007-forældelsesloven.

3.8 Internationale retskilder kan ikke føre til et andet resultat

Forsvarsministeriet gør gældende, at anvendelsen af de danske regler om forældelse i relation til de af sagsøgerne rejste godtgørelseskrav ikke er i strid med Danmarks folkeretlige forpligtelser, herunder EMRK artikel 13 og FN's Torturkonventions artikel 14. Disse anbringender vil blive uddybet i pkt. 3.8.1 og 3.8.2 nedenfor.

3.8.1 EMRK artikel 13

Sagsøgerne har i stævningen, s. 19, gjort gældende, at anvendelse af forældelseslovens regler i denne sag vil være i strid med Danmarks forpligtelse til at stille effektive retsmidler til rådighed for sagsøgerne, jf. EMRK art. 13, jf. art. 3.

Forsvarsministeriet gør gældende, at der ikke er grundlag for, at Østre Landsret tager stilling til forholdet imellem 2007-forældelsesloven og EMRK artikel 13 (adgang til effektive retsmidler) i denne sag.

Forsvarsministeriet gør til støtte herfor i første række gældende, at EMRK, herunder artikel 13, ikke finder anvendelse i denne sag, idet danske styrker ikke har haft jurisdiktion over operationen eller sagsøgerne i EMRK artikel 1's forstand. Dette anbringende vil blive uddybet yderligere nedenfor i pkt. 3.8.1.1.

.....

Forsvarsministeriet gør i anden række gældende, at EMRK artikel 13 ikke er til hinder for, at de danske regler om forældelse anvendes i denne sag. Dette anbringende vil blive uddybet nedenfor i pkt. 3.8.1.2.

3.8.1.1 *De danske styrker havde ikke jurisdiktion*

Det fremgår af EMRK artikel 1 (materialesamlingen s. 295), at medlemsstaterne skal sikre konventionens rettigheder til enhver person, som er under statens jurisdiktion. Udøvelse af jurisdiktion er således en nødvendig forudsætning for, at en deltagerstat kan blive ansvarlig for handlinger eller undladelser i strid med EMRK, som kan tilregnes staten, jf. Ilascu (dom af 8. juli 2004), præmis 311 (materialesamlingen s. 407).

Det klare udgangspunkt er, at EMRK's anvendelsesområde primært er afgrænset til deltagerstatens eget territorium, jf. Bankovic (dom af 12. december 2001), præmis 61 (materialesamlingen s. 416), og at EMRK kun i ekstraordinære tilfælde kan få betydning uden for statens territorium.

Forsvarsministeriet gør gældende, at betingelserne for undtagelsesvist at statuere *ekstra-territorial jurisdiktion* ikke er opfyldt i denne sag.

Til støtte herfor bemærkes for det første, at de danske styrker ikke har udøvet *faktisk eller effektiv kontrol* over noget relevant område i Irak. Der foreligger derfor ikke geografisk ekstra-territorial jurisdiktion.

For det andet har de danske styrker ikke udøvet en *effektiv kontrol over sagsøgerne*, idet det var irakiske styrker (og ikke danske styrker), der tilbageholdt sagsøgerne. Der foreligger derfor heller ikke personel ekstraterritorial jurisdiktion.

Som det fremgår ovenfor i pkt. 2.2 om de faktiske omstændigheder bestod de danske styrkers indsats i forbindelse med Operation Green Desert alene i deltagelse i planlægningen af operationen samt etablering af ydre ringperimeter og i at stille køretøjer (lastbiler) til rådighed for transport af de personer, som de irakiske styrker havde tilbageholdt. Bevogtning under transport blev udført af irakiske styrker.

EMRK artikel 13 finder således ikke anvendelse i relation til de danske styrkers handlinger i forbindelse med operationen, idet de danske styrker ikke havde jurisdiktion over operationen eller sagsøgerne i EMRK artikel 1's forstand.

De af sagsøgerne påberåbte nyere domme fra EMD kan ikke føre til et andet resultat.

Omstændighederne i EMD's domme i Al-Jedda, Al-Skeini og Jaloud, herunder karakteren af de britiske og hollandske styrkers tilstedeværelse i Irak og deres rolle i relation til de forurettede, adskiller sig således afgørende fra forholdene i denne sag.

I *Al-Skeini-dommen* (materialesamlingen s. 349) fandt EMD, at Storbritannien havde ekstraterritorial jurisdiktion, idet Storbritannien ved gennemførelsen af sikkerhedsoperationer i Irak i denne periode (forud for magtoverdragelsen) udøvede myndighed, der normalt tilkom Irak. De britiske styrker fandtes således at udøve myndighed og kontrol over personer, som blev dræbt under sådanne sikkerhedsoperationer.

I november 2004, hvor Operation Green Desert blev gennemført, var besættelsen af Irak ophørt, og den irakiske regering havde således fuld suverænitæt over landet. De danske styrkers rolle i forbindelse med operationen indebar ikke, at de danske styrker kunne udøve myndighed i relation til operationen eller de irakiske styrker, som gennemførte den.

I *Al-Jedda* (materialesamlingen s. 331f.) (dom af 7. juli 2011) fandt EMD, at Storbritannien havde jurisdiktion i relation til britiske styrkers frihedsberøvelse af en iraker i en britisk tilbageholdelsesfacilitet i Basra. Tilbageholdelsesfaciliteten var kontrolleret eksklusivt af de britiske styrker, og beslutningen om at internere den tilbageholdte blev truffet af den britiske officer, som havde kommandoen på stedet.

Modsat de faktiske omstændigheder i Al-Jedda-dommen udøvede danske styrker på intet tidspunkt fysisk magt eller kontrol over sagsøgerne, jf. i det hele det anførte ovenfor i pkt. 2.2.

I *Jaloud-dommen* (materialesamlingen s. 299) fandt EMD, at en skudepisode ved et checkpoint i Irak i april 2004 var omfattet af (hollandsk) personjurisdiktion. EMD lagde i denne sag bl.a. vægt på, at de hollandske styrker på dette tidspunkt påtog sig det eksklusive ansvar for sikkerheden i området (præmis 146-149) (materialesamlingen s. 327), at checkpointet var bemanded af og under kommando af hollandsk personel (præmis 152) (materialesamlingen s. 328), og at formålet med sådanne checkpoints netop var at udøve kontrol med personer, der passerede herigennem. EMD fandt derfor, at en skudepisode i forbindelse med en irakisk bils forbipasseren var omfattet af hollandsk jurisdiktion.

Omstændighederne i Jaloud adskiller sig også afgørende fra de faktiske forhold i denne sag, allerede henset til

- at Operation Green Desert som nævnt foregik *efter* magtoverdragelsen,
- at irakiske styrker – og ikke danske styrker – forestod eftersøgningen og tilbageholdelsen, og

- at hverken de irakiske styrker eller de tilbageholdte på noget tidspunkt var under de danske styrkers kontrol.

3.8.1.2 EMRK artikel 13 er ikke til hinder for forældelse

Selv hvis det måtte lægges til grund, at EMRK finder anvendelse på denne sag, er EMRK artikel 13 ikke til hinder for, at de danske regler om forældelse anvendes i denne sag.

EMRK artikel 13 (materialesamlingen s. 489) stiller krav om, at et individ, hvis rettigheder og friheder efter konventionen er blevet krænket, skal have adgang til "effektive retsmidler" ved de nationale domstole.

Den nærmere udformning af de nationale retsmidler, herunder processuelle regler for udnyttelse af et retsmiddel, f.eks. frister, er imidlertid medlemsstaternes kompetence, jf. Jon Fridrik Kjølbro (materialesamlingen s. 580), Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere, 3. udgave, side 876.

For så vidt angår erstatning og godtgørelse stiller artikel 13 således alene krav om, at en person har adgang til at anlægge et civilt erstatningssøgsmål ved de nationale domstole. Bestemmelsen regulerer derimod ikke, under hvilke betingelser erstatning kan tilkendes, herunder om krav på godtgørelse kan underlægges regler om f.eks. forældelse og passivitet.

Det følger af EMD's praksis, jf. bl.a. Rasmussen v. Denmark (dom af 28. november 1984), præmis 41 (materialesamlingen s. 553), og Roman v. Finland (dom af 29. januar 2013), præmis 50-53 (materialesamlingen s. 498), at forældelsesfrister ikke af natur er konventionsstridige, så længe de varetager lovlige ("anerkendelsesværdige") hensyn og er proportionale.

EMD har endvidere, bl.a. i sagen Stubbings and others (materialesamlingen s. 531) (dom af 22. oktober 1996), taget stilling til, om det var foreneligt med retten til retfærdig rettergang i artikel 6, at tre kvinder, der havde anlagt civile erstatningssager på baggrund af, at de angiveligt havde været udsat for misbrug i deres barndom, fik afskåret deres krav med henvisning til, at de var forældet ifølge en seksårig forældelsesfrist.

EMD udtalte i denne forbindelse følgende (materialesamlingen s. 539):

" 50. [...] However, this right [right to a court] is not absolute, but may be subject to limitation; these are permitted by implication since the right of access by its very nature calls for regulation by the State. In this respect, the Contracting States enjoy a certain margin of appreciation, although the final decision as to the observance of the Convention's requirements rests with the Court. [...]"

51. *It is noteworthy that limitation periods in personal injury cases are a common feature of the domestic legal systems of the Contracting States. They serve several important purposes, namely to ensure legal certainty and finality, protect potential defendants from stale claims which might be difficult to counter and prevent the injustice which might arise if courts were required to decide upon events which took place in the distant past on the basis of evidence which might have become unreliable and incomplete because of the passage of time.*” (min understregning)

EMD fandt således, at den seksårige forældelsesfrist ikke var i strid med retten til retfærdig rettergang. EMD lagde i den forbindelse vægt på,

- *at forældelsesfrister i sager om personskade er almindeligt forekommende i de europæiske retssystemer (præmis 51),*
- *at forældelsesregler tjener flere vigtige formål, herunder at bevare retssikkerheden og undgå at domstolene skal træffe afgørelser om begivenheder, der har fundet sted langt tilbage i tid på baggrund af beviser, der med tiden kan være blevet usikre og ufuldstændige (præmis 51),*
- *at den seksårige forældelsesfrist ikke var ”unduly short” (præmis 53), og*
- *at staterne har en skønsmargen i forhold til at fastsætte regler for adgang til domstolene⁵⁵).*

De samme argumenter gør sig med betydelig styrke gældende i forhold til den danske forældelseslovgivning og i forhold til retten til adgang til “effektive retsmidler”, jf. EMRK artikel 13.

Danske domstole har ligeledes forholdt sig til spørgsmålet om forældelse af civilretlige krav på godtgørelse for krænkelse af EMRK artikel 3.

I U.2014.3045 Ø (materialesamlingen s. 166) udtalte Østre Landsret, at *”[m]ed hensyn til civile godtgørelseskrav må det (...) antages, at det er foreneligt med kravet om effektive retsmidler i konventionens artikel 13, at kravet skal rejses inden for de frister, der følger af almindeligt gældende forældelseslovgivning.”* (min understregning).

Der var derfor i den konkrete sag ikke grundlag for at anse forældelse efter forældelseslovens regler for stridende mod kravet om effektive retsmidler i EMRK artikel 13.

I landsrettens præmisser, jf. dommen s. 59 (materialesamlingen s. 165), henvises i den forbindelse også til EMD's dom i *Stagno v. Belgium* (dom af 7. juli 2009), hvor EMD i relation til EMRK artikel 6 udtalte, at forældelsesregler ikke i sig selv strider mod konventionen.

Endvidere kan nævnes Københavns Byrets dom af 23. april 2015 i sag nr. BS 14A-2353/2014 (*Godhavns-sagen* - materialesamlingen s. 95). Denne sag omhandlede tilsvarende krav på godtgørelse for tort, idet sagsøger gjorde gældende, at han under ophold på institutionen Godhavn i 1960'erne blev udsat for en behandling, som svarede til tortur eller anden grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling i strid med artikel 3 i EMRK og artikel 13 i FN's Torturkonvention.

Københavns Byret fandt i april 2015 – uanset henvisningen til EMRK art. 3 – at sagsøgers krav var forældet. Det bemærkes, at dommen er anket.

På denne baggrund fastholder Forsvarsministeriet, at det ikke vil være i strid med EMRK artikel 13, jf. artikel 3, hvis landsretten finder, at sagsøgernes eventuelle godtgørelseskrav er afskåret på baggrund af 2007-forældelseslovens regler.

3.8.2 FN's Torturkonventions artikel 14

Forsvarsministeriet gør gældende, at heller ikke FN's Torturkonventions artikel 14 kan føre til et andet resultat.

Forsvarsministeriet gør i første række gældende, at Torturkonventionen, herunder artikel 14, ikke finder anvendelse i denne sag, idet de danske styrker ikke havde jurisdiktion over operationen eller sagsøgerne, jf. konventionens artikel 2 (materialesamlingen s. 589). Dette anbringende vil blive uddybet nedenfor i pkt. 3.8.2.1

Endelig gøres det i anden række gældende, at Torturkonventionens artikel 14 ikke stiller krav om, at eventuelle torturofre har en ubetinget ret til økonomisk erstatning, herunder at civile godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger, ikke kan undergives almindelige forældelsesregler. Dette anbringende vil blive uddybet nedenfor i pkt. 3.8.2.2

Selv hvis landsretten måtte finde, at FN's Torturkonvention finder anvendelse i relation til Danmark i den foreliggende sag, gøres det i tredje række gældende, at Torturkonventionens bestemmelser ikke kan anvendes som grundlag for at fortolke den danske forældelseslovgivning i strid med dennes ordlyd (*contra legem fortolkning*). Dette anbringende vil blive uddybet yderligere nedenfor i pkt. 3.8.2.3

3.8.2.1 De danske styrker havde ikke jurisdiktion i artikel 2's forstand

FN's Torturkonventions artikel 14 (materialesamlingen s. 613) om ret til oprejsning og erstatning skal ses i sammenhæng med konventionens artikel 2, hvorefter de kontraherende

.....

stater har pligt til at foretage ”*effective legislative, administrative, judicial or other measures to prevent acts of torture in any territory under its jurisdiction*”. (min understregning)

Anvendelse af Torturkonventionen, herunder artikel 14, i denne sag forudsætter således, at der er tale om godtgørelse for torturhandlinger begået under dansk jurisdiktion, enten territorielt eller personelt.

Heri ligger, at der skal foreligge dansk *de jure* eller *de facto* kontrol. Dette er ikke opfyldt i relation til Operation Green Desert den 25. november 2004, jf. pkt. 2.2 ovenfor og sml. det anførte om EMRK artikel 1 ovenfor i pkt. 3.8.1.1. De torturhandlinger, som sagsøgerne hævder at have været udsat for og kræver godtgørelse for, er således ikke begået under dansk – men derimod irakisk – jurisdiktion. Torturkonventionen finder derfor ikke anvendelse i denne sag.

Sagsøgerne har påberåbt sig artikel 4 og 5 i Torturkonventionen. Det bemærkes i den forbindelse, at artikel 4 ikke handler om jurisdiktion, men derimod om i hvilket omfang staten er forpligtet til at kriminalisere torturhandlinger. Artikel 5 handler om i hvilket omfang staten har pligt til at have regler om straffemyndighed (jurisdiktionskompetence) for så vidt angår de overtrædelser, som er nævnt i artikel 4. Disse bestemmelser er derfor ikke relevante for denne sag.

3.8.2.2 Forældelsesloven er ikke i strid med FN's Torturkonventions artikel 14

Det gøres endelig gældende, at Torturkonventionens artikel 14 under alle omstændigheder ikke stiller krav om, at torturofre har en ubetinget ret til økonomisk erstatning, herunder at civile godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger, ikke kan undergives almindelige forældelsesregler.

FN's Torturkomité fremsatte i forbindelse med Danmarks eksamination under FN's Torturkonvention i november 2015 en række generelle anbefalinger til Danmark. FN's Torturkomité's anbefaling om forældelse i civile sager tager ikke stilling til problemstillingen i denne konkrete sag.

I sin rapport anbefalede komitéen bl.a., at Danmark sikrer, at der ikke i civile sager vedrørende tortur og mishandling gælder forældelsesregler, som *kan fratage* ofrene muligheden for at få oprejsning, erstatning eller rehabilitering, jf. rapportens pkt. 17 (materialesamlingen s. 617). Komiteen henviste i den forbindelse til punkt 40 i sin ”general comment” nr. 3 af 13. december 2012 (materialesamlingen s. 633).

Hertil bemærkes for det første, at FN's Torturkomité ikke har mulighed for at afgive udtalelser om fortolkningen af konventionen, der er bindende for stater, der har tilsluttet sig

.....

konventionen, jf. Betænkning nr. 1546 (2014) om inkorporering m.v. inden for menneskeretsområdet, side 183.

Der er ikke grundlag for at forstå Torturkonventionens artikel 14 således, at der stilles krav om, at civile godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger, ikke kan undergives almindelige forældelsesregler.

FN's Torturkomité har således i anledning af afgivelsen af Nepals 2. periodiske rapport i henhold til Torturkonventionens artikel 19 i 2005 bemærket, at "*the statute of limitation for complaining about acts of torture and instituting proceedings for compensation under TA-DO is 35 days*" (Bilag AA, ekstrakten s. 488).

Komiteén anbefalede derfor i pkt. 28 i sin udtalelse (ekstrakten s. 489), at "*The State party should amend its current and planned legislation so that there is no statute of limitation for registering complaints against acts of torture and that actions for compensation can be brought within two years from the date that the conclusions of inquiries become available*". FN's Torturkomité anerkendte herved, at en 2-årig forældelse, regnet fra at undersøgelseskonklusioner bliver tilgængelige, var i overensstemmelse med Torturkonventionen.

Forsvarsministeriet gør på denne baggrund gældende, at FN's Torturkonventions artikel 14 ikke er til hinder for forældelse i civile sager, jf. også Justitsministerens svar på spørgsmål 336 til Forsvarsudvalget af 8. august 2013 (bilag CV – ekstrakten s. 683f.).

3.8.2.3 *FN's Torturkonventions artikel 14 kan ikke føre til contra legem fortolkning*

Selv hvis landsretten måtte finde, at FN's Torturkonvention finder anvendelse i relation til Danmark i den foreliggende sag, gøres det gældende, at Torturkonventionens bestemmelser ikke kan anvendes som grundlag for at fortolke den danske forældelseslovgivning i strid med dennes ordlyd (contra legem fortolkning).

I den forbindelse bemærkes, at ordlyden af 2007-forældelsesloven sammenholdt med 1908-forældelsesloven er klar og præcis, og at den danske forældelseslovgivning gør udtømmende op med de situationer, hvor forældelsesfristen suspenderes, og de situationer, hvor der skal beregnes en tillægsfrist.

Der er således ikke grundlag for på baggrund af Danmarks forpligtelser efter FN's Torturkonvention at indfortolke særlige suspensionsregler el. lign. for så vidt angår godtgørelseskrav, der udspringer af torturhandlinger.

4. ANBRINGENDER VEDRØRENDE AFVISNING AF SAGSØGERNES PÅSTAND 2

4.1 Afvisningspåstanden over for sagsøgernes principale påstand 2

Til støtte for afvisningspåstanden gør Forsvarsministeriet for det første gældende, at sagsøgernes principale påstand 2 er uklar og uegnet til at indgå i en operativ domskonklusion. Det er således navnlig ud fra ordlyden af påstanden og på baggrund af de anbringender, der er gjort gældende, uklart, hvilke præcise retlige konsekvenser, der måtte følge af påstanden for det tilfælde, at sagsøgerne måtte få medhold.

Hertil kommer, at påstanden efter sin ordlyd retter sig mod Forsvarsministeriet, mens anbringenderne til støtte herfor, herunder navnlig retsplejelovens § 339, stk. 3, og 344, stk. 3, angår rettens mulighed for procesledelse og bevisbedømmelse.

For det andet – og af samme grunde – er den principale påstand 2 så upræcis, at den er uegnet til at danne grundlag for behandling af sagen, jf. f.eks. U.2005.2134 H ((materialesamlingen s. 753) og U.2006.922 Ø (materialesamlingen s. 751).

Navnlig bør det være åbenbart, at den danske stats undersøgelsespligt i medfør af EMRK artikel 3 ikke i praksis kan gennemføres i den civile retsplejes former i forbindelse med en påstand om tortgodtgørelse i en konkret sag som den foreliggende.

For det tredje gøres det gældende, at påstanden reelt er en anmodning til landsretten om at anvende retsplejelovens §§ 339, stk. 3, og 344, stk. 3, og at påstanden må afvises, idet den derved blot er et anbringende til støtte for betalingspåstanden i påstand 1.

Sagsøgerne kan derfor blot på sædvanlig vis anmode landsretten om at anvende de procesledelses- og bevisbedømmelsesmidler, som retsplejeloven indeholder. Dette kræver ikke en selvstændig påstand.

I overensstemmelse med landsrettens beslutning er spørgsmålet om forældelse af sagsøgernes påstand 1 og afvisning af sagsøgernes påstand 2 udskilt til særskilt og forlods behandling, jf. retsplejelovens § 253, stk. 1. Hvis resultatet bliver, at der gives Forsvarsministeriet medhold i forældelsespåstanden over for sagsøgernes påstand 1, savner det mening at give sagsøger medhold i en oplysningspligt under retssagen, allerede fordi der ikke længere vil være nogen sag at tilvejebringe oplysninger under.

For det fjerde gøres det gældende, at sagsøgerne ikke har en selvstændig retlig interesse i påstanden, som rækker videre end sagsøgernes interesse i, at retssagen gennemføres korrekt og i overensstemmelse med både EMRK's og retsplejelovens krav til procesledelse og sagsoplysning. Sagsøgernes interesse i en korrekt og lovlig gennemførelse af sagen kræver ikke en selvstændig påstand.

Det bemærkes *endelig*, at Forsvarsministeriet har udvist store bestræbelser på oplysning af sagen, og at alt relevant og kendt materiale, der haves rådighed over, er lagt frem i sagen, hvorfor indholdet i sagsøgernes principale påstand 2 allerede er opfyldt.

Der henvises endvidere til de anbringender, der nedenfor gøres gældende til støtte for afvisningspåstanden overfor den subsidiære påstand 2.

4.2 Afvisningspåstanden over for sagsøgernes subsidiære påstand 2

Forsvarsministeriet forstår sagsøgernes subsidiære påstand 2 således, at den angår Forsvarsministeriets pligt til at foranledige en *særskilt* undersøgelse af sagsøgernes påstande om tortur – uden for denne retssags rammer.

Sagsøgernes anbringender til støtte for henholdsvis den principale og subsidiære påstand 2 er imidlertid ikke klart adskilte.

Påstand 2 støttes således grundlæggende på den pligt til at efterforske og retsforfølge brud på EMRK artikel 3 (materialesamlingen s. 637), jf. artikel 1, som EMD har udviklet i praksis.

Af praksis fra EMD følger, at myndigheder i visse tilfælde har en positiv forpligtelse til at indlede en undersøgelse i anledning af påståede overtrædelser af EMRK artikel 3 for at sikre en effektiv efterlevelse af forbuddet mod tortur.

Undersøgelsespligten indtræder, hvor en person anfører rimeligt begrundede påstande om, at den pågældende har været udsat for handlinger i strid med EMRK artikel 3, begået af politiet eller andre myndighedspersoner, som er underlagt konventionsstatens ansvar, jf. bl.a. Assenov m.fl. mod Bulgarien (dom af 28. oktober 1998), præmis 102, og Labita mod Italien (materialesamlingen s. 705) (dom af 6. april 2000), præmis 131.

Konventionsstaten skal dermed sikre, at der under dens jurisdiktion gennemføres en effektiv officiel undersøgelse af påstande om tortur, som er i stand til at identificere og strafforfølge de ansvarlige. Undersøgelsen skal være uafhængig og upartisk og skal endvidere gennemføres hurtigt og effektivt, jf. f.eks. Kucheruk mod Ukraine (dom af 6. december 2007), præmis 155.

Det bemærkes, at sagsøgerne tilsyneladende har misforstået undersøgelsespligtens indhold på to grundlæggende punkter:

For det første retter undersøgelsespligten sig mod spørgsmålet om, hvorvidt der bør rejses strafferetlige sager mod ansvarlige personer for brud på EMRK artikel 3. Pligten angår ikke

spørgsmål om sagsoplysning under eller til brug for et civilt søgsmål om ret til tortgodtgørelse som den foreliggende.

For det andet synes sagsøgerne at have misforstået, hvem der foretager undersøgelsen, og hvorledes den foretages. Undersøgelsen skal gennemføres af konventionsstaternes udøvende myndigheder, der har adgang til at efterforske om personer, der er underlagt konventionsstatens ansvar har handlet i strid med EMRK artikel 3. Det er denne uafhængige myndighed, som tilvejebringer de nødvendige beviser til brug for undersøgelsen og den efterfølgende vurdering af, om der bør rejses en straffesag mod de ansvarlige personer.

Til støtte for afvisningspåstanden over for sagsøgernes subsidiære påstand 2 gør Forsvarsministeriet for det første gældende, at sagsøgerne *ikke har en retlig interesse* i påkendelse af en påstand, som tilpligter Forsvarsministeriet at anerkende en pligt til at foranledige en særskilt undersøgelse af, om sagsøgerne har været udsat for tortur.

Det bemærkes i den forbindelse, at pligten til at foranledige en undersøgelse efter EMRK artikel 3 alene angår brud på EMRK artikel 3, som kan henregnes til personer, der er underlagt konventionsstatens ansvar. Danske myndigheder kan i sagens natur ikke foranstalte undersøgelser af sagsøgernes påstande om tortur i irakisk varetægt, fordi der hverken er tale om danske myndigheds personer endsige personer (sagsøgerne), der er under dansk jurisdiktion.

EMRK artikel 3 hjemler således alene pligt til at iværksætte en undersøgelse af sagens omstændigheder, hvor der er rimelige begrundede påstande fra personer eller tilstrækkeligt klare indikationer på, at danske styrker har overtrådt artikel 3, og det således må undersøges, om der er grundlag for at rejse strafferetlige sager mod ansvarlige personer i det danske Forsvar, jf. ovenfor.

Således som sagsøgernes subsidiære påstand 2 er formuleret, har påstanden ikke til formål at afdække et strafferetligt ansvar for brud på EMRK artikel 3, men har derimod alene til formål at bidrage til oplysningen af den verserende civilretlige sag om tortgodtgørelse.

Sagsøgernes påstand 2 udgør dermed reelt alene et anbringende til støtte for sagsøgernes påstand 1, og har som sådant ikke nogen selvstændig betydning for sagsøgernes eller andres retsstilling.

Forsvarsministeriet gør på nævnte baggrund gældende, at sagsøgerne ikke har nogen selvstændig retlig interesse i at få påstand 2 påkendt af domstolene, idet sagsøgerne ikke har nogen konkret, individuel og aktuel interesse i denne påstand.

Forsvarsministeriet gør det for det andet gældende, at Forsvarsministeriet ikke er rette sagsøgte i forhold til en påstand vedrørende undersøgelse af danske styrkers brud på EMRK artikel 3.

En sådan undersøgelse vil efter EMD's praksis skulle foretages af en uafhængig myndighed. I Danmark er det Forsvarets Auditørkorps, der foretager sådanne strafferetlige undersøgelser vedrørende militært personels handlinger i tjenesten. I det omfang påstanden overhovedet kan tages under påkendelse, er det derfor Forsvarets Auditørkorps og ikke Forsvarsministeriet, der er rette sagsøgte.

Selv hvis det antages, at der efter omstændighederne påhviler danske myndigheder en undersøgelsespligt vedrørende de hændelser, som denne retssag angår, bemærkes endvidere, at Forsvarets Auditørkorps *allerede har* foretaget flere undersøgelser vedrørende Operation Green Desert, jf. vedlagte Støttebilag N (støttebilagene s. 45), samt uddrag af årsberetning 2013 fra Forsvarets Auditørkorps vedrørende "Operation Green Desert" (Bilag Å - ekstrakten s. 809).

Som nævnt ovenfor i pkt. 2.2.4 anmodede Forsvarsministeriet på baggrund af en henvendelse fra TV2 den 9. december 2010 Forsvarets Auditørkorps om at undersøge oplysninger om, at danske styrker under Operation Green Desert skulle have overværet mishandling af tilbageholdte personer og gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser.

Forsvarets Auditørkorps konkluderede i sin undersøgelse den 28. februar 2011 (ekstrakten s. 498), at det var "*mindre sandsynligt*", at danske styrker havde gennemført kropsvisitering og rektalundersøgelser, og at der i øvrigt ikke var nogen formodning for, at disse undersøgelser i sig selv udgjorde et strafbart forhold.

Sagsøgerne har den 29. maj 2012 fået aktindsigt i denne skrivelse.

Indholdet i sagsøgernes subsidiære påstand 2 er således allerede opfyldt.

Såfremt man uagtet måtte mene, at de allerede gennemførte undersøgelser ikke er tilstrækkelige i henhold til EMRK artikel 3, gøres det gældende, at en yderligere undersøgelsesforpligtelse – ud fra tilsvarende forældelsesbetragtninger, som gør sig gældende i relation til sagsøgernes påstand 1 – må anses for fortabt, jf. herved bl.a. Mocanu and others v. Romania (dom af 17. september 2014), præmis 264 og 268 (materialesamlingen s. 653). Det fremgår af denne dom, at et krav om opfyldelse af undersøgelsespligten i henhold til EMRK artikel 3 tilsvarende må rejses uden "*undue delay*". En sådan "pligt til rettidig omhu" for en forrettet tjener således samme hensyn som forældelsesreglerne i relation til et godtgørelseskrav, herunder at bevare retssikkerheden og at undgå, at myndighederne skal træffe afgørel-

ser om strafansvar for begivenheder langt tilbage på baggrund af beviser, der med tiden kan være blevet meget usikre.

Endelig bemærkes, at landsrettens afvisning af sagsøgernes påstand 2 ikke strider mod EMRK artikel 6, idet EMRK ikke giver individer, der hævder at have været udsat for en krænkelse af EMRK artikel 3, en ret til national domstolsprøvelse af, om en konventionsstat har overholdt sin undersøgelsespligt efter EMRK artikel 3, jf. artikel 1, jf. herved Højesterets dom i U.2010.1547 H (Irak-sagen).

Bevisførelse

Forsvarsministeriet påberåber sig de fremlagte dokumenter.

Sagsomkostninger

Sagsgenstanden er sagsøgernes betalingspåstand på 60.001 kr. til hver af sagsøgerne, dvs. i alt kr. 1.380.023. Sagsøgerne har endda taget forbehold om at forhøje påstanden.

Selv om der er tale om delforhandling af sagen, har arbejdet hermed været særdeles betydeligt, som det fremgår af den omfattende skriftveksling, især forårsaget af sagsøgernes omfattende opfordringer og editionsbegæringer, jf. støttebilag B. Der er derfor efter Forsvarsministeriets opfattelse ikke grund til at fravige sædvanlige retningslinjer for udmåling af sagsomkostninger på grundlag af en sagsgenstand på 1.380.023 kr.

Opgørelse over omkostninger til produktion af materialesamling følger særskilt.

Momsregistrering

Forsvarsministeriet er ikke momsregistreret.

Støttebilag

Støttebilag A: Liste over anvendte forkortelser i fremlagte militærdokumenter

Støttebilag B: Tidslinje over sagens forløb ved domstolene (ajourført udgave af bilag A)

Støttebilag C: Tidslinje over sagens faktiske omstændigheder

Støttebilag D: Oversigt over fremlagte militære dokumenter (ajourført udgave af bilag AG)

- Støttebilag E: Oversigt over fremlagte svar på spørgsmål i Folketinget
- Støttebilag F: (1) Oversigtskort over Basra-området, Irak
(2) Satellitfoto over Basra-området, Irak
- Støttebilag G: Overblik over de fire mål for Operation Green Desert (CYAN 1-4)
- Støttebilag H: Illustration af forløb af Operation Green Desert
- Støttebilag I: Foto af dansk militærkøretøj i Irak
- Støttebilag J: Foto af danske militærlastbiler i Irak
- Støttebilag K: Foto af danske og britiske soldater i Irak
- Støttebilag L: Oversigt over oplysninger om sagsøgernes identitet (fremlagt til brug for forberedende retsmøde den 9. november 2015 som støttebilag A)
- Støttebilag M: Oversigt over de 23 sagsøgers individuelle forhold i relation til forældelse
- Støttebilag N: Oversigt over undersøgelser foretaget af Forsvarets Auditørkorps i relation til Operation Green Desert

København, den 9. juni 2016
Kammeradvokaten

v/Peter Biering
– Partner, Advokat (H)